

УДК 343.296 ; 368.025.8

др Зоран ИЛКИЋ

правни заступник у штетама „ДДОР НОВИ САД“ а.д.о. Нови Сад

ДЕЈСТВО КРИВИЧНОГ ПРОЦЕСУИРАЊА НА ЗАСТАРЕЛОСТ ПОТРАЖИВАЊА ПРЕМА ОСИГУРАВАЧУ

Резиме

Обавеза осигуравача на исплату накнаде из осигурања дефинисана је императивним законским нормама, а заснована на закљученом уговору о осигурању. И она може застарети, ако се реализују законом предвиђени услови. Аутор расправља о две могућности када се обавеза осигуравача може прећворити у природну облигацију. Прва представља ситуацију када је проћив његовој осигураника окренути кривични процесуирањем, исти је прекинути или је наступио застој или је донећа правноснажна кривична пресуда, па се анализира утицај кривичног процесуирања на застарелост потраживања према осигуравачу. Друга је ситуација када се изв. „привилећовани“ рок застарелости потраживања различито тумачи у судској пракси у односу на правну позицију осигуравача и семенити репресној права према њему.

Кључне речи: застарелост, привилећовани рок, дејство кривичног процесуирања, репрес.

I Застарелост права из основа осигурања

За штету насталу из деликта наш законодавац предвиђа трогодишњи рок застарелости потраживања накнаде проузроковане штете,

везујући тај рок за две околности: за сазнање оштећеника за штету и за лице које је штету проузроковало.¹ Субјективни трогодишњи рок застарелости почиње да тече од момента сазнања оштећеног за обе кумулативно опредељене околности. Сем тога, када се ради о штети насталој повредом оштећеног, јудикатура захтева да се утврди и обим и висина штете,² јер само сазнање наведених околности, без сазнања обима претрпљене штете, није довољно да се прецизира одштетни захтев.³

Ради потпуније заштите права оштећеног лица, нормиран је и објективни (апсолутни) рок застарелости за потраживања накнаде штете из деликта. Без обзира на сазнање оштећеног за штету и за штетника, овај рок почиње да тече од момента када је штета проузрокована и навршава се када протекне пет година од дана када је штета настала.⁴

Дакле, потраживање накнаде проузроковане штете застарева за три године од када је оштећеник сазнао за штету и за лице које је штету учинило, а у сваком случају, ово потраживање застарева за пет година од када је штета настала.⁵ Будући да се сазнање за нематеријалну штету не везује за дан њеног проузроковања, већ за околности које се односе на трајање и престанак физичких болова или страха, односно на завршетак лечења и сазнања да је здравствено стање у смислу последица од повреде добило дефинитивни облик,⁶ те да су заостале последице узроковале трајно оштећење здравља и опште животне способности оштећеног, које му умањују животну активност, сваки вид нематеријалне штете застарева посебно,⁷ и то: застарелост потраживања накнаде нематеријалне

1 Закон о облигационим односима (Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, 22/99 и 44/99; даље у фуснотама: ЗОО), чл. 376 ст. 1.

2 Наташа Мрвић-Петровић, Здравко Петровић, Александар Филиповић, *Обавезно осигурање од аутоодговорности и накнада штеће*, ИП Глосаријум, Београд, 2002, стр. 258-259.

3 Према одредбама немачког законодавства, право на накнаду штете проузроковану недопуштеном радњом застарева у року од три године од сазнања оштећеног за штету и личност штетника, с тим, да редовна застарелост почиње да тече истеком године у којој је тужбени захтев постављен или у којој се сазнало за околности на којима се захтев заснива и лице чијом је кривицом или грубим пропуштањем дошло до штете. У швајцарском праву, рок застарелости износи једну годину, и тече од сазнања за штету и за починиоца. О томе више: Здравко Петровић, „Почетак тока застарелости накнаде штете у судској пракси“, *Правни животи*, бр. 10/2002, стр. 737-738.

4 ЗОО, чл. 376 ст. 2; Драган Мркшић, Здравко Петровић, *Право осигурања*, Факултет за пословно право, Београд, 2004, стр. 135.

5 ЗОО, чл. 376 ст. 1 и 2.

6 Пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 1025/2001 од 14.11.2001. год., *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, бр. 2/2003, стр. 62.

7 Н. Мрвић-Петровић, З. Петровић, А. Филиповић, *нав. дело*, стр. 257-258; З. Петровић, *нав. чланак*, стр. 739-743.

штете за физичке болове – почиње тећи од престанка болова; за страх – од престанка страха;⁸ за душевне болове због умањења животне активности – од завршетка лечења и сазнања за трајно умањење животне активности или погоршања здравственог стања (као дана сазнања за нову, тежу последицу).⁹ Како сваки од видова нематеријалне штете застарела појединачно, ако тужени истакне приговор застарелости, суд је дужан да утврди, из медицинске документације или помоћу вештачења лекара одговарајуће специјалности, када су код оштећеног престали болови и страх, када је завршено лечење и када је он сазнао за постојање умањења животне активности, односно наружености.¹⁰

У пракси може доћи до неуједначености у погледу тока застарелости потраживања онда када постоје два одштетна захтева оштећеног: један према осигуранику, а други према његовом осигуравачу. Тада могу наступити околности на основу којих долази до застоја или прекида застарелости само једног од ових захтева. Тужилац може поднети тужбу против само једног од ових лица и тиме против њега прекинути застарелост, а према другом рок застарелости несметано тече, те према њему потраживање може и застарити.¹¹ У упоредном, као и у нашем праву, постоје ставови да се у погледу обуставе и прекида застарелости дејства према једном од дужника протегну и на другог дужника, против кога тужба није поднета.¹² Било би целисходно нормирати да застој и прекид застарелости према осигуранику има исто дејство и у погледу застарелости потраживања оштећеног према осигуравачу од одговорности, тј. да застој и прекид застарелости према осигуравачу има исто

8 Решење Врховног суда Србије, Рев. бр. 1427/2005 од 26.5.2005. год., *Право – теорија и пракса*, бр. 7–8/2006, стр. 60–61.

9 Пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 1566/2002 од 28.12.2002. год., *Правни информатор*, бр. 2/2005, стр. 12; Пресуда Врховног суда Србије, Рев. II 257/2006 од 6.4.2006. год., *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, бр. 3/2006, стр. 70–72; Пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 1461/2008 од 3.2.2009. год., „Параграф Лекс“ (судска пракса); пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 927/2006 од 8.2.2007. год., *Избор судске праксе*, бр. 1/2009, стр. 49–50.

10 Александар Филиповић, *Застарелост и њеног потраживања у судској и пословној пракси*, Дунав превинг, Београд, 1999, стр. 53–54.

11 Предраг Шулејић, „Осигурање од одговорности у новом Грађанском законнику Србије“, у: Радован Д. Вукадиновић (приредио), *Тридесет година Закона о облигационим односима – de lege lata и de lege ferenda*, Немачка организација за техничку сарадњу (GTZ) GmbH, Београд, 2009, стр. 189; о процесном положају осигуравача и имаоца моторних возила: Лепосава Карамарковић, *Солидарна одговорност дужника и њихов процесни значај*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду и Јавно предузеће „Службени гласник“, Београд, 2008, стр. 72–76.

12 Предраг Шулејић, *Право осигурања*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд, 2005, стр. 418; Ивица Јанковец, *Обавезно осигурање за шипине од моторних возила*, Савремена администрација, Београд, 1977, стр. 165.

правно дејство у погледу застарелости и према његовом осигуранику.¹³ Тиме би се изједначио положај осигураника и његовог осигуравача према трећем оштећеном лицу.¹⁴

II Однос кривичног и грађанског судског поступка

Уколико је штета проузрокована кривичним делом, оштећени има право да свој имовинско-правни захтев постави већ у току вођења кривичног поступка, па суд, у случају доношења осуђујуће пресуде, може оштећеном одмах досудити и износ на име накнаде грађанске штете. Ако се окривљени ослобађа оптужбе, иста се одбија или се обустави кривични поступак, исти ће упутити заинтересоване странке да свој захтев остварују у парничном поступку. У таквом случају, почетак рока застарелости за накнаду штете рачуна се сагласно пропису из члана 390 ЗОО.¹⁵ Међутим, и када имају довољно елемената да то учине, у кривичним поступцима судови, по правилу, не расправљају о насталој штети и њеној накнади, већ упућују странке да се са одштетним захтевом обрате грађанском суду.

Ауторитет кривичне пресуде делује *erga omnes*, али само за две чињенице: за постојање кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца.¹⁶ Осталим елементима, који не улазе у биће кривичног дела, грађански суд није везан. Кривична пресуда не представља пресуђену

13 У немачком праву, уколико је правноснажном пресудом утврђено да трећем лицу не припада захтев за накнаду штете, пресуда делује и у корист осигураника, ако је донета у спору између трећег лица и осигуравача, а ако је донета у спору између трећег лица и осигураника, делује и у корист осигуравача. Ако је захтев трећег лица према осигуравачу утврђен правноснажном пресудом, признањем или поравнањем, осигураник мора то уважавати, осим уколико је осигуравач својом кривицом повредио обавезу одбране од неоснованих захтева, као и обавезу смањења или чињеничног утврђења штете; немачки Закон о уговорима о осигурању (*Versicherungsvertragsgesetz*, 23.11.2007, BGBl. I S. 2631; даље у фуснотама: VVG), пар. 124 ст. 1–2.

14 Немачки VVG нормира да директни захтев оштећеног према осигуравачу подлеже истој застарелости као и захтев за накнаду штете поднет против осигураника. Застарелост почиње да тече у тренутку у којем почиње застарелост захтева против осигураника и окончава се најкасније након 10 година од настанка штете. Ако је захтев трећег лица пријављен осигуравачу, застарелост не тече до тренутка када се одлука осигуравача у писменој форми достави подносиоцу захтева. Застој, истек периода застоја и нови почетак застарелости захтева против осигуравача има дејства и према осигуранику, и обратно (пар. 115 ст. 2).

15 Борислав Благојевић, Врлета Круљ (редактори), *Коменитар Закона о облигационим односима I*, Савремена администрација, Београд, 1983, стр. 1156–1157.

16 Гордана Станковић, „Дејство пресуде кривичног суда у грађанском судском поступку“, у: Александар Радованов, Срето Ногић, Вуксан Лакичевић (уредници),

ствар и у парници, већ је обавеза суда да у грађанском спору расправља и одлучује о накнади штете. Парнични суд не може одлучити супротно кривичном у погледу постојања кривичног дела и кривичне одговорности, али све остало мора сам да процењује: да ли је осуђени проузроковао предметну штету, да ли постоји узрочно-последична веза између његовог дела и саме штете, у ком обиму је она настала, те колики је степен одговорности штетника. Грађански суд у ширем аспекту пресуђује о накнади штете, тако да ни осуда на кривично дело не значи да оштећени није допринео да она настане или је, можда, утицао да штета буде већа. Стога није обавезан да прихвати ни констатацију кривичног суда о сразмери одговорности оштећеног и штетника. Следствено томе, чак и када је окривљени ослобођен кривичне одговорности, значи да нису испуњени елементи бића кривичног дела као друштвено опасне појаве, али не значи да није проузроковао штету.¹⁷ И када је окривљени ослобођен кривичне одговорности, може се у парници доказивати да је обавезан да накнади штету.¹⁸ Постојање кривичног деликта није претходно питање, нити саставни део грађанског деликта, па се парнични поступак ни не може прекинути ради овог утврђења.¹⁹ Грађанска одговорност је знатно шира, будући да се не исцрпљује у кривично-правној одговорности.²⁰ Парнични суд није, сходно томе, везан ни правноснажним одлуком прекршајног суда којом се та одговорност утврђује, већ ће је самостално и мериторно утврђивати.²¹

III Утицај кривичног поступка на застарелост потраживања

Рокови застарелости за накнаду штету су дужи, ако је она проузрокована кривичним делом, да би се спречило застаревање грађанско-

Промене у правном систему Републике Србије, Универзитет Привредна академија, Нови Сад, 2008, стр. 178.

17 Пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 2548/2004 од 7.10.2004. год., *Правни информатор*, бр. 6/2005, стр. 21–22.

18 Александар Филиповић, *Обавезно осигурање од аутоодговорности у југословенском праву*, Учитељски факултет, Београд, 2001, стр. 310–311.

19 Закон о парничном поступку (*Сл. гласник РС*, бр. 125/2004 и 111/2009; даље у фуснотама: ЗПП), чл. 12.

20 А. Филиповић, *Застарелост и оштраживања у судској и пословној пракси*, стр. 310; Г. Станковић, *нав. чланак*, стр. 179–180.

21 ЗПП, чл. 12; пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 1797/2002 од 09.05.2002. год., *Право – теорија и пракса*, бр. 7–8/2003, стр. 85–86; у том смислу и: решења ВСПХ, бр. Рев–2206/1994–2 од 10.4.1996. год. и Рев–108/2010–2 од 21.7.2010. год., доступно на адреси: <http://sudskapraksa.vsrh.hr/supra/SearchResultsPublic.asp>, 22.9.2011.

правног потраживања накнаде штете, док се још нису истекли рокови за застарелост гоњења починиоца кривичног дела од стране државе.²² Као изузетак од општег правила о застарелости захтева за накнаду штете, потраживања накнаде штете проузроковане кривичним делом, према одговорном лицу, застаревају у року застарелости кривичног гоњења за кривично дело којим је проузрокована штета, када је тај рок дужи од грађанско-правног рока²³ (тзв. „привилеговани“ рок застарелости). Ако би се, евентуално, догодило да је за кривично-правно гоњење прописан краћи рок од општег рока застарелости, примењиваће се рокови прописани чланом 376 ЗОО.²⁴ Уколико је осигураник правоснажном пресудом ослобођен од оптужбе у кривичном поступку, одштетни захтев оштећеног застарева у року од три године од дана сазнања за штету и штетника.²⁵ Али, ако је штета заиста и причињена кривичним делом, потребно је, по приговору туженог, за сваку врсту штете утврдити да ли је или не, можда наступила застарелост потраживања према општем или привилегованом року застарелости. У складу с тим, треба применити ону одредбу, по којој застарелост није још наступила. Тиме се остварује циљ због кога је привилеговани рок и нормиран, да се пружи што је могуће јача правна заштита лица оштећених поступањем које носи обележја и кривичног дела.²⁶ Ако се, у конкретном случају, има применити одредба о привилегованом року, застарелост одштетног захтева почиње да тече од дана када је кривично дело учињено, а не од дана сазнања за штету и њеног починиоца.²⁷

Покретање кривичног поступка узрокује прекид застаревања кривичног гоњења, што повлачи за собом и прекид застарелости захтева за накнаду штете.²⁸ Исто дејство има и застој застаревања кривичног

22 Драгослав Вељковић, *Облигационо право (кроз Коментар Закона о облигационим односима)*, Пословни биро ДОО, Београд, 2005, стр. 381.

23 ЗОО, чл. 377 ст. 1.

24 Слободан Перовић (редактор), *Коментар Закона о облигационим односима*, књига прва, Савремена администрација, Београд, 1995, стр. 787.

25 Пресуда Врховног суда Црне Горе, Рев. бр. 333/2008 од 19.11.2008. год., <http://www.vrhosudcg.gov.me/Odlukeibiltensuda/OdlukeVrhovnogSuda/tabid/80/Default.aspx>, 9.7.2011.

26 А. Филиповић, *Застарелост и потраживања у судској и пословној пракси*, стр. 58-60.

27 Н. Мрвић-Петровић, З. Петровић, А. Филиповић, *нав. дело*, стр. 260.

28 ЗОО, чл. 377 ст. 2; када је штета проузрокована кривичним делом, за кривично гоњење је предвиђен дужи рок застарелости, па захтев за накнаду штете према одговорном лицу застарева истеклом времена одређеног за застарелост кривичног гоњења, с тим, што прекид застаревања кривичног гоњења повлачи и прекид застаревања захтева за накнаду штете. Ова правила, садржана у члану 377 ст. 1 и 2 ЗОО, могу се применити само ако је кривично дело утврђено у кривичном поступку.

гоњења.²⁹ Застаревање које је било прекинуто или код кога је наступио застој, тече даље од наступања правноснажности кривичне пресуде.

Дужи рок застарелости примењује се само када се накнада потражује од лица које је одговорно за штету и када је у кривичном поступку правноснажно утврђено постојање кривичног дела којим је штета причињена.³⁰ Према нормама кривичног права, рок застарелости кривичног гоњења тече од дана када је кривично дело учињено. У сваком случају, апсолутни рок застарелости права потраживања накнаде штете која је проузрокована извршењем кривичног дела, навршава се када протекне два пута онолико времена које је по закону нормирано за застарелост кривичног гоњења, и исти се има рачунати од дана када је штета причињена.

Начелно, парнични суд није овлашћен да сам утврђује да ли је штета проузрокована кривичним делом и да ли је лице, које је штету проузроковало, одговорно за извршење тог дела. Али, ако су постојале процесне сметње због којих је било онемогућено да се против учиниоца кривичног дела поступак покрене и оконча (поступак је обустављен или се није ни могао покренути јер је окривљени умро, непознат, недоступан органима гоњења или је душевно болестан, у случају више извршилаца или је дело амнестирано или помиловано), грађански суд може у парничном поступку, у циљу утврђивања застарелости као претходног питања, разматрати да ли радња којом је штета проузрокована садржи елементе и представља кривично дело.³¹

ку, а само изузетно и у парничном поступку. Ако је окривљени од кога се тражи накнада штете проузроковане кривичним делом правно снажним пресудом ослобођен од оптужбе, захтев за накнаду штете не застарева у дужем року предвиђеном за застарелост гоњења кривичног дела, већ у року из чл. 376 ст. 1 ЗОО. Међутим, у смислу одредбе члана 388 ЗОО, и тада може доћи до прекида застаревања подношењем тужбе или другом радњом оштећеног лица предузетом против дужника пред судом или другим надлежним органом у циљу утврђивања, обезбеђења или остваривања потраживања. Произлази да имовинско-правни захтев поднет у кривичном поступку прекида застаревање захтева за накнаду штете. Међутим, ако је оштећени у кривичном поступку истакао имовинско-правни захтев, па суд донесе пресуду којом се оптужба одбија или ако штетник буде ослобођен од оптужбе, а оштећени упућен да свој имовинско-правни захтев остварује у парници, у смислу члана 390 ЗОО, застарелост се прекида даном истицања захтева у кривичном поступку, уз услов да се тужба редовном суду поднесе у року од три месеца од правноснажности одлуке кривичног суда. У том смислу: пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 1623/2004 од 3.6.2004. год., Параграф Лекс (судска пракса).

29 ЗОО, чл. 377 ст. 3.

30 Милан Почуча, „Оцена правног схватања Грађанског одељења Врховног суда Србије утврђеног на седници од 10. фебруара 2004. године“, у: Здравко Петровић (уредник), *Обавезно осигурање, накнада штете и обезбеђење њиховираживања*, Ин-термекс, Београд, 2010, стр. 353.

31 А. Филиповић, *Застарелост њиховираживања у судској и њиховној пракси*, стр. 65; Владимир Чоловић, „Специфичности примене рокова застарелости у осигурању“,

Као изузетно спорно питање, поставила се примена привилегованог рока на осигуравајуће организације. Јер, за штету могу одговарати и непосредни извршилац штетне радње, као и лице које је са њим у неком правном односу. У пракси се појавило као дискутабилно тумачење појма „одговорног лица“. Спорови се воде око тога да ли се рок у наведеном смислу примењује само према непосредном извршиоцу, који је и проузроковао штету или и према лицу које није непосредни извршилац, али посредно је одговорно, јер грађански одговара за њега на основу одређеног правног односа (у овом случају осигуравач, по основу уговора о осигурању)? О овоме су у правној науци заузета два супротна мишљења. По првом, привилеговани рок се односи и на осигураваче, будући да се под појмом „одговорно лице“ из члана 377 ст. 1 ЗОО подразумева како учинилац кривичног дела, тако и лице које одговара за штету која је учињена кривичним делом, мада сам није учинилац.³² Према другом схватању, како потраживање накнаде штете почиње тећи након што оштећени сазна за обвезника који је одговоран за проузроковану штету, а не за фактичког починиоца, привилеговани рок може се применити само према починиоцу кривичног дела, а не и према оном који одговара за штету уместо учиниоца кривичног дела. Уколико дође до заједничке одговорности, привилеговани рок се може применити само према кривично одговорном штетнику, док се према његовом осигуравачу може применити само општи рок застарелости.³³

у: Јован Славнић, Предраг Шулејић (уредници), *Осиурање у сусрећу процеса придруживања Србије и Црне Горе Европској Унији*, Удружење за право осигурања Србије и Црне Горе, Палић, 2006, стр. 243–244; решења Савезног суда, Гзс. бр. 72/1998 од 24.12.1998. год. и Гзс. бр. 79/1998 од 18.2.1999. год. и решења Врховног суда Србије, Рев. бр. 2696/1997 од 3.6.1997. год., Рев. бр. 4192/1997 од 10.09.1997. год. и Рев. бр. 4128/1997 од 28.10.1997. год., према: Јован Вуксановић (уредник), *Проузроковање штете и њена накнада*, II, Перимекс, Будва, 1999, стр. 213–214; пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 1313/2000 од 07.06.2001. год., *Избор из судске праксе*, бр. 6/2002, према: *Ревизија за право осигурања*, бр. 2/2002, стр. 74; пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 2331/1996 од 3.7.1996. год., *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, бр. 4/96, стр. 27, из образложења: „...правила важе и кад је кривични поступак обустављен због застарелости кривичног гоњења. Међутим, постојање ове застарелости не значи и непостојање кривичног дела. Кривично дело може постојати кад је кривични поступак изостао (на пример, због неподношења приватне тужбе кад се гоњење не предузима по службеној дужности или кад дође до застарелости кривичног гоњења). У том случају парнични суд може проценити да ли у одређеној радњи има обележја кривичног дела, али не ради утврђивања кривичне одговорности (то се може само у кривичном поступку), већ да би применио посебна правила о застарелости захтева за накнаду штете из чл. 377 ЗОО.“

32 Б. Благојевић, В. Круљ (ред.), *нав. дело*, стр. 1141.

33 Борис Визнер, *Коментар Закона о обвезним (облијационим) односима*, I, књига 1, издање писца (шт. Ријечка тискара), Загреб, 1978/1979, стр. 1326–1327; пресуда Вишег трговинског суда, Пж. бр. 1990/90 од 17.9.2009, према: *Избор судске праксе*, бр. 1/2011, стр. 50–51.

Доктринарна размимоилажења су условила и различите ставове судске праксе.³⁴ Доношене су контрадикторне одлуке, с тим што је дуго преовладавао став, па и данас још увек постоји такво схватање, да и осигуравачи одговарају за исплату накнаде из осигурања у року предвиђеном за кривично гоњење њихових осигураника.³⁵ Током времена, прво у погледу одговорности државе,³⁶ а затим и у погледу одговорности осигуравајућих организација, судови су почели да мењају свој став и да директне тужбе, поднете после истека општег застарног рока, одбијају као застареле.³⁷

IV Регресно право осигураника

Под регресом (*recourse, subrogation, Regress, Rückgriff*), у најширем смислу речи, подразумева се право (*right of recourse, Regressrecht, Rückgriffsrecht*) неког платиоца да захтева (*recourse claim, Regressanspruch*,

34 М. Почуча, *нав. чланак*, стр. 357.

35 Решење Врховног суда Србије, Рев. бр. 1335/2005 и Сгзз. бр. 58/2005 од 30.11.2005. год., Врховни суд Србије (судска пракса), доступно на: <http://www.vk.sud.rs/sudska-praksa.html>, 25.9.2011, из образложења: „Уколико су тужени као осигуравајуће организације према прописима који су важили у моменту саобраћајног удеса били одговорни заједно са учиниоцем кривичног дела за штету коју су претрпели тужиоци, тада се и на њих односе одредбе чл. 377 ст. 1 ЗОО“; пресуда Апелационог суда Нови Сад, Гж. бр. 684/2010 од 3.3.2010. год.

36 Пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 67/2007 од 4.4.2007. год., ВСС (суд. пракса), 25.7.2011, из образложења: „...држава одговара за другог који штету може проузроковати и кривичним делом, али дужи рок застарелости из члана 377 ЗОО не може се применити према одговорном лицу, које није извршило кривично дело, него само према учиниоцу таквог дела...“

37 Правно схватање Грађанског одељења Врховног суда Србије утврђено на седници од 10.2.2004. год.; пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 2695/2007 од 31.10.2007. год., Интермекс (судска пракса); пресуда Окружног суда Нови Сад, Гж. бр. 2861/2004 од 26.11.2004. год.; решење Окружног суда Београд, Гж. бр. 29/2007 од 11.7.2007. год.; пресуде Врховног суда Србије, Рев. бр. 1890/2007 од 5.9.2007. год., Рев. бр. 1144/2006 од 25.10.2007. год., Рев. бр. 4588/2002 од 24.4.2003. год., из образложења: „Нема места ни примени одредби чл. 377 став 1 истог Закона, према коме се застарелост потраживања накнаде штете везује за рок застарелости кривичног гоњења за кривично дело којим је штета проузрокована. Ово из разлога, што тужени у овој парници одговара по правилима објективне одговорности, као власник опасне ствари или опасне делатности у смислу члана 373 и члана 374 ЗОО, тако да се његова одговорност за накнаду штете не може везивати за субјективну одговорност другог учесника у саобраћајној незгоди“; пресуде Врховног суда Србије, Рев. бр. 2865/2005 од 24.1.2006. год., Рев. бр. 1354/2006 од 06.09.2006. год., Рев. бр. 1453/2006 од 21.12.2006. год. и Рев. бр. 2409/2007 од 28.11.2007. год., ВСС (суд. пракса), 25.7.2011; пресуда Вишег трговинског суда, Пж. бр. 1990/2009 од 17.9.2009. год., *Избор судске праксе*, бр. 1/2011, стр. 50–51; пресуда Привредног суда Пожаревац, П. бр. 180/2010 од 10.2.2010. год.

Rückgriffsanspruch)³⁸ накнаду целокупног или дела износа од лица које је на то обавезно по основу закона или неког правног посла. Стога, регресна права обухватају регресе у ужем смислу речи и право суброгације.³⁹

У пракси, али и у правној науци, често се поистовећују појмови „регрес“ и „суброгација“.⁴⁰ Ради се о, међутим, значајно другачијим правним институтима, чији су актери различите странке и настају под другим правним и чињеничним околностима и условима. Најзначајнија разлика је да код регреса (у ужем смислу), осигуравач исплатом накнаде из осигурања ступа у сва права оштећеног према свом осигуранику као одговорном лицу, док у случају суброгације, осигуравач исплатом накнаде штете ступа у сва права осигураника према трећем одговорном лицу. У првом случају ради се о накнади штете оштећеном лицу по основу грађанско-правне одговорности осигураника, а у другом о накнади штете осигуранику по основу полисе осигурања. Код регреса, осигуравач се појављује са одштетним захтевом према лицу које је осигурао од одговорности, а код суброгације захтев је усмерен на штетника који није осигуран од одговорности.⁴¹ У случају регреса, осигураник је одговоран за штету, док је код суброгације осигураник оштећено лице.⁴²

У области, нпр. осигурања од аутоодговорности, регрес означава право, по коме осигуравач од одговорности за употребу моторних возила, након исплате накнаде штете оштећеном, ступа у сва права оштећеног према лицу које је проузроковало осигурани случај, уколико надокнађена штета није обавеза осигуравача у складу с његовим условима о обавезном осигурању под којима обавља ову делатност.⁴³ Поред друштава за осигурање, ово право могу имати и носиоци социјалних

38 Борис Маровић, Небојша Жарковић, *Лексикон осигурања*, ДДОР Нови Сад ад. и ДП Будућност, Нови Сад, 2002, стр. 391-392.

39 Dennis S. Hansell, *Introduction to insurance*, LLP Reference Publishing, London/Hong Kong, 1999, стр. 205-212.

40 John Birds, *Essential business Law – Insurance*, Sweet & Maxwell, London, 1979, стр. 69-73; Ray Hodgins, *Insurance Law (Text and materials)*, Cavendish Publishing Limited, London/Sydney/Portland, Oregon, 2002, стр. 641-649.

41 В. Чоловић, *нав. чланак*, стр. 240-241.

42 John Lowry, Philip Rawlings, *Insurance Law: Doctrines and Principles*, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2005, стр. 287-303; John Birds, *Birds' Modern Insurance Law*, Sweet & Maxwell Limited, London, 2007, стр. 308; John F. Dobbyn, *Insurance Law in a Nutshell*, Thomson West Group, St. Paul, 2003, стр. 382.

43 Закон о обавезном осигурању у саобраћају (Сл. гласник РС, бр. 51/2009), чл. 28 ст. 2; Услови за обавезно осигурање власника моторних возила од одговорности за штету причињену трећим лицима „ДДОР-а НОВИ САД“ а.д.о., компаније „Дунав осигурање“ а.д.о., „АМС осигурања“ а.д.о., „Таково осигурања“ а.д.о., сви из 2009. год., код свих чл. 10 ст. 2.

давања (фондови здравственог, инвалидског и пензијског осигурања), гарантни фонд, али и сам осигураник, уколико је и поред постојања валидног уговора о осигурању од аутоодговорности исплатио штету оштећеном лицу.

У пракси се ретко дешава да оштећени не потражује накнаду штете од осигуравача или солидарно од штетника и његовог осигуравача, већ тражи обештећење само од штетника (као економски знатно слабијег платиоца у односу на осигуравајућу компанију). Овакве ситуације углавном су осветнички мотивисане према штетницима, углавном код тежих саобраћајних несрећа, са трагичним исходом. Уколико оштећено лице захтева накнаду директно од осигураника или је од њега и добије, у вансудском или судском поступку, осигураник има право да се регресира од свог осигуравача од одговорности, јер се у циљу обезбеђења економске заштите и осигурао код њега.

Рок за застарелост овог осигураниковог права није промењен, оно застарева у року који је нормиран и за остала потраживања из уговора о осигурању.⁴⁴ Специфично је, међутим, уређен моменат од када застарелост почиње да тече. Рок се рачуна од дана подношења суду тужбе оштећеног, односно, када је осигураник сам обештетио оштећеног, рок тече од тог дана.⁴⁵ За почетак застарелости осигураниковог потраживања према осигуравачу, када је покренута парница, није неопходно да осигураник обавести осигуравача о судском спору, али би то свакако било корисно ради отклањања евентуалних приговора осигуравача о основаности или висини потраживања оштећеног. Осигураник је дужан да савесно и рационално поступа у таквом судском поступку, јер би му осигуравач накнадно могао приговорити да није адекватно водио спор, те да је проузроковао непотребно већи износ од оног који се жели регресирати.

Може се догодити да је потраживање осигуравача према оштећеном лицу застарело (у складу са ставом судске праксе да се тзв. „привилеговани“ рок застарелости не протеже и на осигуравача), а да је у кривичном поступку одговорност осигураника утврђена тек после вишегодишњег судског поступка. Поставља се питање, када обештети оштећеног, да ли је потраживање осигураника према свом осигуравачу такође застарело? Одредбе о почетку рачунања рока за регресно потраживање нормиране су као изузетак у односу на генерално правило о почетку рачунања рока застарелости, те из слова закона произлази да застарелост оваквог потраживања није везано за датум дешавања

44 ЗОО, чл. 380 ст. 1 и 2.

45 ЗОО, чл. 380 ст. 4; Драгослав Вељковић, *Уговори у привреди: са судском праксом, примерима уговора и њужбама за остваривање права из тих уговора*, Пословни биро ДОО, Београд, 2008, стр. 565; Д. Мркшић, З. Петровић, *нав. дело*, стр. 136.

саобраћајне несреће, тј. први дан после протека календарске године када је потраживање настало или дан сазнања осигураника о томе да се осигурани случај догодио. С друге стране, судска пракса све више према осигуравачима примењује општи рок застарелости из чл. 376 ЗОО, те је њихова обавеза после три године, у односу на трећа оштећена лица, угашена. Како процесни положај дужника, чија је солидарност заснована на уговору, дозвољава да захтеви према неким од њих могу бити одбијени због застарелости,⁴⁶ одговорност осигуравача остаје активном само према његовом осигураннику, који је накнадио штету оштећеном. Ако се узме у обзир сврха осигурања (нарочито од одговорности) и, по правилу, хронична неликвидност осигураника да из своје имовине исплате примерене износе оштећенима, није тешко претпоставити да ће трећа оштећена лица најчешће остајати без адекватне накнаде. Судска пракса није још заузела став о овом питању, а свакако би требало спорно питање прецизније регулисати новим грађанским закоником.

V Закључци

1) Рок застарелости из члана 377 ЗОО може се применити само у односу на штетника који за штету одговара по основу кривице, док се за грађанску одговорност осигуравача који, по основу уговора о осигурању, одговара за свог осигураника, може применити само рок застарелости према општем пропису из члана 376 ЗОО.

2) Штетник и његов осигуравач од одговорности, према законодавним решењима нашег права, могу доспети у битно различите правне позиције у односу на оштећеног. У упоредном праву постоје ставови да се, у погледу обуставе и прекида застарелости, дејства према једном од дужника протегну и на другог дужника, против кога тужба није поднета. Било би целисходно нормирати и код нас, да застој и прекид застарелости према осигураннику има исто дејство и у погледу застарелости потраживања оштећеног према осигуравачу од одговорности, тј. да застој и прекид застарелости према осигуравачу има исто правно дејство у погледу застарелости и према његовом осигураннику.

3) Уколико је оштећени у парничном поступку издејствовао пресуду против осигураника, она не може имати правну снагу пресуђене ствари према лицу које у њој није учествовало. Стога она не може у том смислу да безусловно обавезује осигуравача. Међутим, ако би пресуда имала правни ефекат и на спор са другим дужником оштећеног лица, исходована пресуда, иако нема ауторитет пресуђене ствари, била би значајан доказ и утврђена чињеница у спору против осигуравача,

46 Л. Карамарковић, *нав. дело*, стр. 58.

која би у многоме утицала на став осигуравача према начину како треба поступати у парници и које још околности сматрати спорним или утврђеним. Новим Грађанским закоником требало би предвидети и да се дејства правноснажне пресуде донете према једном дужнику, протегну и на спор са другим дужником оштећеног лица. Тиме би се изједначио положај осигураника и његовог осигуравача, према трећем оштећеном лицу.

Zoran ILKIĆ, PhD

Law Agent in Damages, „DDOR NOVI SAD“ a.d.o. Novi Sad

THE EFFECT OF LEGAL PROCEEDINGS ON EXPIRED INSURANCE CLAIMS

Summary

The obligation of insurance company is to pay for the damage according the law, based on insurance contract. It can expire, under conditions regulated by law. The author points out two possibilities relating insurance expiration. The first one is when the insured is under legal proceedings, which is stopped or the final sentence is given, so the impact of legal proceedings on expired insurance claims is being analyzed. The second situation is the case when so called “privileged” period of expiration is understood differently on court of law compared to legal position of the insurance company and right of recourse.

Key words: *expiration, privileged period of expiration, effect of legal proceedings, recourse.*